

Aan de gemeenteraad van Gemeente Zwolle
T.a.v. de heer A. ten Have, griffer
Postbus 10007
8000 GA ZWOLLE

B-post

25 september 2017

Referentie: FvK/e0408948/HJH/SvD

**Betreft: controle van de jaarrekening – boekjaar eindigend op
31 december 2017**

Geachte heer Ten Have,

In verband met onze doorlopende opdracht voor de accountantscontrole van de jaarrekening van Gemeente Zwolle willen wij in deze brief de uitgangspunten voor ons optreden als onafhankelijke accountant en de verantwoordelijkheden van de gemeenteraad ('Raad'), het college van burgemeester en wethouders ('College') en onszelf uiteenzetten.

De belangrijkste punten met betrekking tot onze samenwerking zijn opgenomen in uw programma van eisen en wensen zoals opgenomen in uw programma van eisen inzake de aanbesteding accountantsdiensten en onze offerte van 16 oktober 2015. De hierin opgenomen condities zijn onverkort van kracht en zullen wij niet herhalen in deze opdrachtbevestiging die vooral specifieke voorwaarden met betrekking tot ons beroep bevat.

1. Accountantscontrole

1.1. Opdracht

Onze verantwoordelijkheid als accountant van Gemeente Zwolle is het onderzoeken of de jaarrekening over het boekjaar eindigend op 31 december 2017 zowel de baten en lasten als de activa en passiva getrouw weergeeft, en of de baten en lasten evenals de balansmutaties tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de begroting en met de van toepassing zijnde wettelijke regelingen, waaronder gemeentelijke verordeningen. Daarnaast zullen wij vaststellen of de jaarrekening voldoet aan de wettelijke bepalingen inzake de jaarrekening zoals opgenomen in het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten ('BBV') en de Beleidsregels toepassing Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector ('WNT'). De uitslag van ons onderzoek zullen wij weergeven in een controleverklaring omtrent de getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening.

*PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., Burgemeester Roelenweg 13G, 8021 EV Zwolle, Postbus 513,
8000 AM Zwolle*

T: 088 792 00 38, F: 088 792 94 61, www.pwc.nl

'PwC' is het merk waaronder PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (KvK 34180285), PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. (KvK 34180284), PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (KvK 34180287), PricewaterhouseCoopers Compliance Services B.V. (KvK 51414406), PricewaterhouseCoopers Pensions, Actuarial & Insurance Services B.V. (KvK 54226368), PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289) en andere vennootschappen handelen en diensten verlenen. Op deze diensten zijn algemene voorwaarden van toepassing, waarin onder meer aansprakelijkheidsvoorwaarden zijn opgenomen. Op leveringen aan deze vennootschappen zijn algemene inkoopvoorwaarden van toepassing. Op www.pwc.nl treft u meer informatie over deze vennootschappen, waaronder deze algemene (inkoop)voorwaarden die ook zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel te Amsterdam.

Daarnaast zullen wij de verenigbaarheid met de jaarrekening nagaan van de overige financiële en niet-financiële gegevens die in of bij de jaarstukken zijn opgenomen. Wij zullen daarbij met name nagaan of jaarverslag overeenkomstig artikelen 25 en 26 van het BBV is opgesteld en met de jaarrekening verenigbaar is. Wij zijn verplicht in onze controleverklaring te rapporteren over de verenigbaarheid van jaarverslag met de jaarrekening.

1.2. Verantwoordelijkheid van de accountant

Wij zullen de controle van de jaarrekening verrichten in overeenstemming met Nederlands recht waaronder de Nederlandse controlestandaarden, zoals onder meer opgenomen in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden en de Beleidsregels toepassing WNT, inclusief het Controleprotocol WNT. Dit vereist dat wij dienen te voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften, waaronder de Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants. Voorts dienen wij onze controle zodanig te plannen en uit te voeren, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden, die van jaar tot jaar kunnen variëren, zijn afhankelijk van de door ons toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen nemen wij de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening door de gemeente en het getrouwe beeld daarvan, alsmede voor de naleving van de WNT-eisen van financiële rechtmatigheid. Deze risico-inschattingen zijn gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden, maar hebben niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeente. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de gebruikte WNT-eisen van financiële rechtmatigheid en de redelijkheid van de door het college van de gemeente gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij willen er de aandacht op vestigen dat een afwijking van materieel belang mogelijk onontdekt blijft. Dit is een onvermijdbaar risico dat zelfs bestaat indien een controle naar behoren is gepland en uitgevoerd in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden. Dit is het gevolg van het toepassen van deelwaarnemingen en andere beperkingen die inherent zijn aan de controle alsook de beperkingen die inherent zijn aan elk systeem van interne beheersing. Deze 'andere beperkingen' omvatten onder meer subjectieve factoren zoals te onderzoeken posten, aard, omvang en moment van de werkzaamheden en de uitleg van resultaten uit de uitgevoerde werkzaamheden.

1.3. Verantwoordelijkheid van het college

U erkent en begrijpt dat het college verantwoordelijk is voor:

- het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en resultaat getrouw dient weer te geven in overeenstemming met het BBV en de Beleidsregels toepassing WNT;
- de financiële rechtmatigheid van de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties;
- een zodanig systeem van interne beheersing dat noodzakelijk is om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

In het kader van de controle zult u ons onbeperkte toegang verschaffen tot:

- alle informatie die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening, zoals de vastleggingen, documentatie en andere aangelegenheden en eventueel aanvullende informatie die relevant is voor onze controle;
- alle personen binnen de gemeente van wie wij vaststellen dat het noodzakelijk is controle-informatie te verkrijgen.

Het college dient erop toe te zien dat de rechten en verplichtingen van de gemeente op toereikende wijze in de jaarrekening tot uitdrukking worden gebracht, met inbegrip van die rechten en verplichtingen die reeds bestaan maar niet via de normale administratieve procedures zijn vastgelegd. In sommige gevallen kunnen deze rechten en verplichtingen niet door accountantscontrole worden ontdekt. Reeds bekende en/of te verwachten gebeurtenissen en omstandigheden zullen op adequate wijze in de jaarrekening tot uitdrukking moeten worden gebracht.

1.4. Fraude en naleving van specifieke wet- en regelgeving

De jaarrekening is de verantwoordelijkheid van het college. Hierbij zijn inbegrepen het bewaken van de activa van uw gemeente, het zorg dragen voor toereikende administratieve vastleggingen en beheersingsmaatregelen (inclusief procedures met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking en het voorkomen en ontdekken van fraude, overige onregelmatigheden en fouten).

Wij zullen onze controle op dusdanige wijze inrichten dat wij een redelijke, maar geen absolute, mate van zekerheid verkrijgen dat fouten en/of fraude die een materieel effect hebben op de jaarrekening worden ontdekt.

Onze controle bestaat niet uit een gedetailleerde controle van transacties, die noodzakelijk is om ook fouten en fraude aan het licht te brengen die niet leiden tot een materiële onjuistheid in de jaarrekening. Het is belangrijk om te beseffen dat er inherente beperkingen zijn verbonden aan een controle.

Vanwege de kenmerken van fraude, met name die kenmerken die betrekking hebben op samenspanning en/of vervalsing van documenten, is het mogelijk dat een controle die is ingericht en uitgevoerd in overeenstemming met algemeen aanvaarde controlestandaarden, een materiële fraude niet ontdekt.

Ondanks dat een effectieve interne controle de kans vermindert dat fouten en/of fraude zullen plaatsvinden en onopgemerkt kunnen blijven, is dit niet uit te sluiten. Om deze reden kunnen wij niet uitsluiten, dat mogelijke fouten of fraude niet zullen worden ontdekt.

Van ons onderzoek kan en mag, als gevolg van de eerdergenoemde inherente beperkingen van de controle en het systeem van interne beheersing, niet worden verwacht dat het alle fouten en/of fraude die zouden kunnen bestaan, aan het licht zal brengen.

Indien onze controle aanwijzingen van mogelijke fouten en/of fraude oplevert, zullen wij primair het College en secundair de Raad daarvan op de hoogte brengen.

Indien, in het geval van fraude van materieel belang ten aanzien van de financiële verantwoording, door u geen adequate maatregelen worden getroffen, zijn wij gehouden hiervan melding te maken bij de bevoegde autoriteiten.

Tevens is het college verantwoordelijk voor de naleving van wettelijke of andere voorschriften, die van toepassing zijn op de activiteiten van de gemeente. Een controleopdracht zal in het algemeen niet leiden tot ontdekking van deze overtredingen. Indien onze controle aanwijzingen van mogelijke niet-naleving van wettelijke of andere voorschriften oplevert, zullen wij u daarvan op de hoogte brengen.

1.5. *Gebruikmaken van werkzaamheden van de interne controleafdeling*

Bij de uitvoering van onze werkzaamheden in het kader van deze opdracht wordt gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de door u intern uitgevoerde controles. Met uw interne controleafdeling worden afspraken gemaakt over de gezamenlijke afstemming van de controleplanning, de aard en de diepgang van de uit te voeren werkzaamheden, de rapportage en de dossiervorming. Wij evalueren en testen de voor ons relevante, door de interne controleafdeling uitgevoerde werkzaamheden om ons ervan te overtuigen dat de werkzaamheden toereikend zijn voor onze doelstellingen en om vast te stellen welke werkzaamheden wij zelf moeten uitvoeren. Dossiers van de interne controleafdeling waarin voor onze jaarrekeningcontrole relevante werkzaamheden zijn gedocumenteerd, dienen voor ons te allen tijde toegankelijk te zijn, ook minimaal zeven jaar na beëindiging van onze werkzaamheden. Dit ongeacht de reden en/of wijze van beëindiging.

1.6. *Bevestiging van het college bij de jaarrekening*

Wij zullen het college verzoeken de mededelingen die in het kader van onze werkzaamheden aan ons zijn gedaan schriftelijk te bevestigen voorafgaand aan het afgeven van onze controleverklaring bij de jaarrekening. Met name zullen wij informeren naar haar oordeel omtrent inschattingen en subjectieve posten, alsmede de toereikendheid van de interne beheersingsmaatregelen.

Voorts zullen wij het college vragen schriftelijk te bevestigen dat het effect van eventuele ongecorrigeerde afwijkingen in de jaarrekening, zowel afzonderlijk als in totaal, niet van materieel belang is voor de jaarrekening als geheel. Een overzicht van deze posten zal in de schriftelijke bevestiging van het college bij de jaarrekening worden opgenomen of eraan worden gehecht.

1.7. *Rapportages*

Wij zullen over de uitkomsten van onze werkzaamheden aan u rapporteren in de vorm van een controleverklaring bij de jaarrekening. Er kunnen zich omstandigheden voordoen waarin het, op basis van onze controlebevindingen, noodzakelijk kan zijn de vorm en de inhoud van onze verklaring aan te passen.

In aanvulling op onze controleverklaring bij de jaarrekening zullen wij de Raad en het College op de hoogte brengen van eventueel door ons gedurende de controlewerkzaamheden geconstateerde significante onvolkomenheden in de interne controle, inclusief procedures met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking, die relevant zijn voor de controle. Aangezien onze controle niet in de eerste plaats is gericht op het constateren van dergelijke onvolkomenheden, mag niet worden verwacht dat onze werkzaamheden alle onvolkomenheden die bij een uitgebreider en gericht onderzoek naar voren zouden komen, aan het licht zullen brengen.

Ook zullen wij, op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, verslag uitbrengen omtrent de bevindingen voortvloeiend uit ons onderzoek die onder de aandacht dienen te worden gebracht van de Raad en het College.

2. Overige dienstverlening

2.1. Aanvullende dienstverlening

Naast de controle van de jaarrekening voeren wij, op uw verzoek, controles uit op subsidie- en andere verantwoordingen. Deze controles zullen worden uitgevoerd overeenkomstig in Nederland algemeen aanvaarde richtlijnen met betrekking tot controleopdrachten en, voor zover beschikbaar, in overeenstemming met de voor deze verantwoordingen geldende controleprotocollen of anderszins geldende specifieke voorschriften. Voor zover onze werkzaamheden voor deze verantwoordingen niet onderwerp zijn van een aparte opdrachtbevestiging, zullen zij worden verricht als onderdeel van onze controlewerkzaamheden en de voorwaarden van toepassing op onze controleopdracht (zoals in deze brief omschreven) zijn ook van toepassing op deze verantwoordingen. Wij aanvaarden uitsluitend verantwoordelijkheid jegens u en de derde ten behoeve van wie deze werkzaamheden worden uitgevoerd, maar niet jegens andere derden die deze verantwoordingen in handen zouden krijgen.

3. Overige bepalingen

3.1. Onafhankelijkheid en objectiviteit

Op grond van de op ons van toepassing zijnde regelgeving dienen wij in onze dienstverlening als accountants ten aanzien van onze assuranceklanten onafhankelijk te zijn. De regelgeving bevat onder andere beperkingen ten aanzien van de diensten die wij aan onze assuranceklanten kunnen verlenen.

3.2. Toegang tot dossiers

Alle werkpapieren en dossiers, andere materialen, rapporten en zaken gecreëerd, ontwikkeld of uitgevoerd door PwC als onderdeel van ons onderzoek, zijn eigendom van PwC. Wij kunnen verplicht worden om aan derden, bijvoorbeeld toezichthouders en de FIOD-ECD, op grond van wettelijke bepalingen of andere voorschriften informatie te verschaffen of toegang tot onze werkpapieren en dossiers te verschaffen.

Daarnaast kunnen wij door derden verzocht worden informatie te verstrekken of inzage in onze werkpapieren en dossiers te verschaffen. Op grond van geheimhoudingsregels zijn wij verplicht uw schriftelijke toestemming voor inzage te verkrijgen. Indien een dergelijk verzoek ons bereikt, zullen wij hierover zo spoedig mogelijk contact met u opnemen over de voorwaarden waaronder aan dit verzoek kan worden voldaan en om uw toestemming te vragen.

Ook de Belastingdienst kan in het kader van het bovenstaande voor een reguliere belastingcontrole aan ons verzoeken informatie te verstrekken of inzage in onze werkpapieren en dossiers te verschaffen. Een dergelijk verzoek zal altijd in eerste instantie aan u en eventueel uw juridisch of fiscaal adviseur kenbaar worden gemaakt door de Belastingdienst.

Indien een dergelijk verzoek van de Belastingdienst ons bereikt, zullen wij zo spoedig mogelijk contact met u opnemen en u vragen om uw instemming schriftelijk aan ons kenbaar te maken.

Ten slotte kan de Auditdienst Rijk ('ADR') in het kader van zijn toezichthoudende rol verzoeken om een review uit te voeren op de door ons uitgevoerde werkzaamheden. Een dergelijk verzoek zal altijd eveneens aan u kenbaar worden gemaakt. Indien een dergelijk verzoek ons bereikt, zullen wij zo spoedig mogelijk contact met u opnemen en u vragen om uw instemming schriftelijk aan ons kenbaar te maken. De met deze review verband houdende kosten zullen wij aanvullend bij u in rekening brengen.

3.3. Publicatie van documenten met de naam van PwC

De controleverklaring is (tezamen met de jaarrekening) bestemd om te worden overgelegd aan de Raad. Onze controleverklaring mag eerst openbaar gemaakt worden na onze voorafgaande schriftelijke toestemming, door middel van onze aanbiedingsbrief.

Onder openbaarmaking wordt verstaan het verspreiden van een kopie of een gedrukt exemplaar van de jaarrekening en het opnemen van de jaarrekening in zijn geheel op uw internetsite. Mocht u voornemens zijn om jaarrapport op uw internetsite te plaatsen of om een gedrukt exemplaar van de jaarrekening te maken dan verzoeken wij u om contact met ons op te nemen.

Indien u de jaarrekening inclusief onze verklaring in een andere vorm of in samenhang met andere (financiële) overzichten wilt publiceren, geldt eveneens dat vooraf onze schriftelijke toestemming is vereist.

Ook andere documenten waarin onze naam wordt genoemd, bijvoorbeeld de rapportage interim-bevindingen, het accountantsverslag of andere verantwoordingen waarbij wij een rapportage hebben afgegeven, mogen niet zonder onze voorafgaande schriftelijke toestemming aan derden worden verstrekt. Dit geldt eveneens voor publicatie op een internetwebsite.

3.4. De kwaliteit van onze dienstverlening

De heer F.E. van Kommer RA, partner, zal optreden als de externe accountant van uw gemeente. Wij willen u te allen tijde diensten leveren van een hoge kwaliteit teneinde aan uw behoeften te voldoen. Wij zullen u dan ook om feedback over onze dienstverlening vragen, zodat wij deze kunnen blijven verbeteren. Als u zelf op enig moment met ons wilt bespreken hoe onze dienstverlening zou kunnen worden verbeterd, of als u ontevreden mocht zijn over enig onderdeel van onze diensten, neemt u dan direct contact op met de persoon die verantwoordelijk is voor dat onderdeel van onze dienstverlening aan u. Mocht u dit, om welke reden dan ook, liever met iemand anders bespreken dan met die persoon, neemt u dan contact op met de heer drs. M.E. Marcel Zeephat RA, onze businessunitleider. Zo kunnen wij u verzekeren dat uw belangen zorgvuldig worden behartigd. Wij zullen iedere klacht zorgvuldig en direct behandelen en wij zullen de resultaten daarvan met u bespreken.

Wij besteden veel aandacht aan goede arbeidsomstandigheden voor onze medewerkers. De kwaliteit van een werkplek heeft een directe relatie met de gezondheid van medewerkers. Wij verzoeken u dan ook onze medewerkers te voorzien van adequate werkruimte en overige faciliteiten.

3.5. Overig

In het kader van onze rol als accountant worden wij niet geacht op de hoogte te zijn van informatie die aan andere vertegenwoordigers van PwC dan die betrokken zijn bij de controle van de jaarrekening is verstrekt (waaronder informatie die is verstrekt in het kader van overige dienstverlening).

Wij verwachten te kunnen rekenen op de volledige medewerking van uw personeel en vertrouwen erop dat alle vastleggingen, documentatie en andere informatie die in het kader van de controle benodigd zijn, aan ons ter beschikking zullen worden gesteld.

Voor de uitvoering van deze opdracht kunnen wij gebruikmaken van beveiligde webportalen, waarmee wij met u documenten kunnen uitwisselen.

De administratie van PwC (waaronder e-mails en digitale scans, bijvoorbeeld van opdrachtbrieven) strekt tegenover u tot volledig bewijs, behoudens door u geleverd tegenbewijs. PwC hoeft haar administratie niet langer te bewaren dan de wettelijke bewaartermijnen.

4. Honoraria

Ons honorarium is gebaseerd op de mate van verantwoordelijkheid en vakbekwaamheid en de tijd benodigd om onze werkzaamheden te verrichten. Ons voorstel voor het honorarium voor de werkzaamheden zal worden opgenomen in een afzonderlijke feeletter die naar de heer W. Duursema (CFO) wordt gestuurd.

5. Overige

Op alle in deze opdrachtbevestiging beschreven dienstverlening zijn de met Gemeente Zwolle overeengekomen voorwaarden van toepassing.

Indien u vragen hebt ten aanzien van het bovenstaande dan verzoeken wij u vriendelijk zo spoedig mogelijk contact met ons op te nemen.

Indien u met ons voorstel kunt instemmen dan verzoeken wij u bijgaande kopie van deze brief te ondertekenen en te retourneren als bevestiging van het voorgaande.

Hoogachtend,
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

F.E. van Kommer RA
partner

Bijlagen

Wij bevestigen hierbij dat vorenstaande brief (inclusief bijlagen) een juiste weergave is van de door ons aan u verstrekte opdracht en van de uitgangspunten die op de opdracht van toepassing zijn.

Getekend namens Gemeente Zwolle door:

Handtekening:

Naam:

Functie:

Datum:

ALGEMENE VOORWAARDEN PwC*

1 juli 2015

1 TOEPASSELJKHEID

1.1 Deze Algemene Voorwaarden zijn van toepassing op alle Opdrachten.
1.2 De Opdracht wordt door ons uitgevoerd met inachtneming van geldende beroepsregulering en toepasselijke (inter)nationale wet- en regelgeving.**

2 TOTSTANDKOMING VAN DE OPDRACHT

2.1 De Opdracht komt tot stand op het moment dat de door u en ons ondertekende schriftelijke overeenkomst waarin de Opdracht is vastgelegd door ons retour is ontvangen, behoudens het hierna in 2.3 bepaalde.
2.2 U zult ons op eerste verzoek alle informatie en documentatie verstrekken die wij nodig hebben om het cliëntenonderzoek te verrichten ingevolge de Wet ter voorkoming van witwassen en terrorismefinanciering ('Wwft'). De beoordeling of de identificatie en de verificatie overeenkomstig de Wwft geschiedt is voorbehouden aan ons.
2.3 Als de door u ondertekende Opdracht door ons (nog) niet retour is ontvangen, wordt de Opdracht geacht te zijn tot stand gekomen onder toepasselijkheid van deze Algemene Voorwaarden, op het moment dat wij op uw verzoek met de uitvoering van de Opdracht zijn begonnen.

3 UW VERPLICHTINGEN

3.1 Als in het kader van een Opdracht uw medewerking vereist is, zult u alle gegevens en bescheiden, die wij nodig hebben voor het correct en tijdig uitvoeren van de verleende Opdracht, tijdig en in de door ons gewenste vorm en wijze aan ons ter beschikking stellen.
3.2 U zult ons onverwijld informeren over (wijzigingen in) uw juridische structuur en de zeggenschapsverhoudingen binnen de groep waartoe u behoort, alsmede over alle overige (financiële) samenwerkingsverbanden waarin u deelneemt of waarvan u onderdeel uitmaakt, een en ander in de ruimste zin van het woord en over overige feiten en omstandigheden die in verband met de uitvoering van de Opdracht van belang kunnen zijn, om ons in staat te stellen ons aan de onafhankelijkheidsvoorschriften te kunnen houden.
3.3 U bent uitsluitend zelf verantwoordelijk voor de opdrachtomschrijving en voor de beslissingen die u naar aanleiding en/of (mede) op basis van onze werkzaamheden neemt of wilt nemen.
3.4 De Opdracht wordt door ons uitgevoerd op basis van (financiële) informatie die aan ons in het kader van de Opdracht ter beschikking wordt gesteld, inclusief gesprekken die wij met u of, op uw verzoek, met derden voeren. U staat er voor in dat de door u verstrekte informatie juist en volledig is. U stemt ermee in dat indien wij in het kader van de opdracht informatie van derden ontvangen wij er, zonder verdere verificatie van die informatie, van uitgaan dat deze informatie juist en volledig is, tenzij in de opdrachtbevestiging daarvan expliciet is afgeweken.
3.5 De uit de verdrag in de uitvoering van de Opdracht voortvloeiende extra kosten en schade, ontstaan door het niet, niet tijdig of niet behoorlijk ter beschikking stellen van de verzochte informatie, faciliteiten en/of medewerkers, zijn voor uw rekening en risico.
3.6 Voor Opdrachten die door ons op uw locatie worden uitgevoerd, zult u zorg dragen voor kantoorruimte en elektronische communicatiemiddelen die naar ons oordeel noodzakelijk of nuttig zijn om de Opdracht uit te voeren en die voldoen aan alle (wettelijke) vereisten.

4 UITVOERING VAN DE OPDRACHT

4.1 Alle werkzaamheden die door ons worden verricht, worden uitgevoerd naar ons beste inzicht en vermogen overeenkomstig de eisen van goed vakmanschap. Ten aanzien van onze (beoogde) werkzaamheden is sprake van een inspanningsverbintenis.
4.2 Wij bepalen de wijze waarop en door welke personen de Opdracht wordt uitgevoerd. In situaties waarin het uitdrukkelijk de bedoeling is dat de Opdracht door een bepaalde natuurlijke persoon wordt uitgevoerd, wordt de toepasselijkheid van de artikelen art. 7:404 en 7:407 lid 2 BW uitgesloten.
4.3 Wij kunnen meer werkzaamheden verrichten en aan u in rekening brengen dan waartoe de Opdracht is verstrekt, indien deze werkzaamheden voortvloeien uit enige op de Opdracht van toepassing zijnde (inter)nationale wet- of (beroeps)regulering.
4.4 Op uw verzoek worden door u ter beschikking gestelde gegevens na uitvoering van de Opdracht geretourneerd. Wij houden ter zake van de Opdracht een eigen (elektronisch) werkdoosje aan met daarin (kopieën van) naar ons oordeel relevante stukken, dat ons eigendom blijft.
4.5 Bij de uitvoering van de Opdracht worden wij niet geacht over informatie te beschikken uit andere Opdrachten die wij voor u hebben verricht dan wel thans voor u verrichten.

5 GEHEIMHOUDING EN DATA PROTECTION

5.1 Tenzij (i) enige bepaling uit (inter)nationale wet- of (beroeps)regulering ons tot bekendmaking verplicht; of (ii) wij of personen verbonden aan of werkzaam bij ons optreden in een tucht-, civiel-, bestuurs- en/of strafrechtelijke procedure waarbij deze informatie van belang kan zijn, zullen wij en de door ons ingezette personen vertrouwelijke informatie en persoonsgegevens niet openbaren of aan andere derden dan genoemd in lid 2 verstrekken.
5.2 U stemt ermee in dat in het kader van: (i) een Opdracht door u aan ons verstrekt, (ii) het voldoen aan op ons rustende wettelijke verplichtingen, (iii) risk management en quality review vereisten, en (iv) interne zakelijke doeleinden, wij vertrouwelijke informatie en persoonsgegevens betreffende u en/of personen (voorheen) werkzaam bij, of voor, of verbonden aan u, uw cliënten of derden, verwerken, waaronder begrepen het delen van deze gegevens met:
(a) andere PwC firms; en
(b) indien noodzakelijk met partijen betrokken bij de uitvoering van de Opdracht; en
(c) onze verzekeraars of juridisch of financieel adviseurs.

5.3 Wij zullen passende maatregelen nemen om de vertrouwelijke informatie en persoonsgegevens te beschermen en de door ons in te schakelen derden en medewerkers inlichten over het vertrouwelijke karakter van de informatie.

5.4 Verwerking van persoonsgegevens door ons vindt plaats conform de toepasselijke (inter)nationale wet- en (beroeps)regulering op het gebied van de bescherming van persoonsgegevens.

5.5 Tenzij sprake is van (inter)nationale wet- of (beroeps)regulering die u verplicht tot openbaarmaking of tenzij door ons voorafgaande schriftelijke toestemming is verleend, zult u informatie met betrekking tot de Opdracht, de inhoud van rapporten, adviezen of andere al dan niet schriftelijke uitingen van ons, niet openbaren of aan derden verstrekken.

5.6 Partijen zullen hun verplichtingen op grond van dit artikel opleggen aan door hen in te schakelen derden.

5.7 Wij zijn gerechtigd tot het vermelden van uw naam en het in hoofdlijnen vermelden van de verrichte werkzaamheden aan onze (potentiële) opdrachtgevers ter indicatie van onze ervaring.

6 INTELLECTUELE EIGENDOM

6.1 Wij behouden ons alle rechten van intellectuele eigendom voor met betrekking tot producten van de geest die wij gebruiken of hebben gebruikt en/of ontwikkelen en/of hebben ontwikkeld in het kader van de uitvoering van de Opdracht, en ten aanzien waarvan wij de auteursrechten of andere rechten van intellectuele eigendom hebben of geldend kunnen maken.

6.2 Het is u uitdrukkelijk verboden die producten, waaronder mede begrepen computerprogramma's, systeemontwerpen, werkwijzen, adviezen, (model) contracten, merken en logo's en andere geestesproducten van ons, een en ander in de ruimste zin des woords, al dan niet met inschakeling van derden te veelelvoudigen, te openbaren of te exploiteren. Veelelvoudiging en/of openbaarmaking en/of exploitatie is slechts toegestaan na onze voorafgaande schriftelijke toestemming. U heeft het recht de schriftelijke documenten te vermenigvuldigen voor uw eigen intern gebruik, voor zover passend binnen het doel van de Opdracht. Ingeval van tussentijdse beëindiging van de Opdracht, is het voorgaande van overeenkomstige toepassing.

7 HONORARIUM/BETALING

7.1 Ons honorarium is exclusief onze onkosten, exclusief declaraties van door ons ingeschakelde derden en exclusief omzetbelasting en andere heffingen welke van overheidswege (kunnen) worden opgelegd. Voornoemde onkosten, declaraties en heffingen zullen door ons aan u worden doorbelast.

7.2 Als na de totstandkoming van de Opdracht, maar voordat de Opdracht geheel is uitgevoerd, tariefbepalende factoren, zoals lonen en/of prijzen, een wijziging ondergaan, hebben wij het recht om het eerder overeengekomen tarief dienovereenkomstig aan te passen.

7.3 Betaling dient, zonder aftrek, korting of schuldverrekening te geschieden binnen 15 dagen na factuurdatum. Betaling dient te geschieden in op de factuur aangegeven valuta, door middel van overmaking ten gunste van een door ons aan te wijzen bankrekening.

7.4 Klachten of bezwaren tegen de hoogte van de ingediende facturen schorten uw betalingsverplichting niet op.

7.5 Alle gerechtelijke en buitengerechtelijke (incasso-)kosten, die wij maken of hebben gemaakt in verband met de niet-nakoming door u van uw (betalings)verplichtingen zijn voor uw rekening. Het Besluit vergoeding voor buitengerechtelijke incassokosten waarin nadere regels zijn opgenomen ten aanzien van de vergoeding van buitengerechtelijke kosten wordt door partijen buiten toepassing verklaard. Opdrachtnemer behoudt zich het recht voor om de werkelijk gemaakte kosten te vorderen.

7.6 Indien uw financiële positie en/of uw betalingsgedrag naar ons oordeel daartoe aanleiding geeft, zijn wij gerechtigd van u te verlangen, dat u onverwijld (aanvullende) zekerheid stelt in een door ons te bepalen vorm en/of een voorschot voldoet. Indien u nalaat de verlangde zekerheid te stellen of het gevraagde voorschot te voldoen, zijn wij gerechtigd, onverminderd onze overige rechten, de verdere uitvoering van de Opdracht onmiddellijk op te schorten en is al hetgeen u aan ons uit welke hoofde dan ook verschuldigd bent, direct opeisbaar.

7.7 Ingeval van een gezamenlijk gegeven Opdracht zijn alle opdrachtgevers voor zover de werkzaamheden ten behoeve van deze gezamenlijke opdrachtgevers zijn uitgevoerd, hoofdelijk verbonden voor de betaling van het volledige factuurbedrag aan ons.

8 KLACHTEN

8.1 Klachten met betrekking tot de verrichte werkzaamheden en/of het factuurbedrag dienen op straffe van verval van alle aanspraken schriftelijk binnen 60 dagen na verzenddatum van de stukken of informatie waarover u klaagt, dan wel binnen 60 dagen na de ontdekking van het gebrek, de fout of de tekortkoming, indien u aantoonbaar dat u het gebrek, de fout of de tekortkoming redelijkerwijs niet eerder kon ontdekken, aan ons kenbaar te worden gemaakt.

8.2 Klachten als in het eerste lid bedoeld, schorten uw betalingsverplichting niet op. U bent in geen geval gerechtigd op grond van een klacht met betrekking tot een bepaalde dienst betaling uit te stellen of betaling te weigeren van andere door ons geleverde diensten waarop de klacht geen betrekking heeft.

8.3 Ingeval van een terechte en tijdig uitgebrachte klacht heeft u de keuze tussen aanpassing van het in rekening gebrachte honorarium, het kosteloos verbeteren of opnieuw verrichten van de afgekeurde werkzaamheden of het geheel of gedeeltelijk niet (meer) uitvoeren van de Opdracht tegen restitutie naar evenredigheid van het door u reeds betaalde honorarium.

9 LEVERINGSTERMIJN

9.1 Als u een vooruitbetaling verschuldigd bent of voor de uitvoering benodigde informatie en/of materialen ter beschikking dient te stellen, dan gaat de termijn waarbinnen de werkzaamheden dienen te worden afgerond niet eerder in dan dat de betaling geheel door ons is ontvangen, respectievelijk de informatie en/of materialen geheel aan ons ter beschikking is/zijn gesteld.
9.2 De termijnen waarbinnen de werkzaamheden dienen te zijn afgerond, zijn slechts te beschouwen als fatale termijnen indien dit vooraf schriftelijk is overeengekomen.

9.3 De Opdracht kan - tenzij vaststaat dat uitvoering blijvend onmogelijk is - niet door u wegens termijnoverschrijding worden ontbonden, tenzij wij de Opdracht ook niet of niet geheel uitvoeren binnen een aan ons na afloop van de overeengekomen leveringstermijn schriftelijk aangezegde redelijke termijn.

10 TUSSENTIJDSE BEÏNDIGING VAN DE OPDRACHT

10.1 Partijen kunnen de Opdracht schriftelijk opzeggen met inachtneming van een redelijke opzegtermijn.

10.2 Partijen kunnen de Opdracht zonder ingebrekestelling en zonder rechterlijke tussenkomst door schriftelijke kennisgeving met onmiddellijke ingang geheel of gedeeltelijk beëindigen in het geval de wederpartij – al dan niet voorlopig – surseance van betaling wordt verleend, indien ten aanzien van de wederpartij faillissement wordt verleend of indien zijn onderneming wordt geliquideerd of beëindigd.

10.3 Indien u tot voortijdige beëindiging bent overgegaan, hebben wij recht op vergoeding van de reeds verrichte werkzaamheden en kosten die wij redelijkerwijs moeten maken ten gevolge van de vroegtijdige beëindiging van de Opdracht (zoals onder meer kosten met betrekking tot onderaanneming), tenzij er feiten en omstandigheden aan de beëindiging ten grondslag liggen die aan ons zijn toe te rekenen. Indien wij tot voortijdige beëindiging zijn overgegaan, heeft u recht op onze medewerking bij overdracht van werkzaamheden aan derden, tenzij er feiten en omstandigheden aan die opzegging ten grondslag liggen die aan u zijn toe te rekenen.

11 AANSPRAKELIJKHEID

11.1 Wij zullen onze werkzaamheden naar beste kunnen verrichten en daarbij de zorgvuldigheid in acht nemen die van ons mag worden verwacht. Indien fouten worden gemaakt doordat u of een derde aan ons onjuiste of onvolledige informatie verstrekt, zijn wij voor de daardoor ontstane schade niet aansprakelijk. Onze totale aansprakelijkheid jegens u voor eventuele fouten die bij zorgvuldig handelen door ons zouden zijn vermeden, is beperkt tot maximaal driemaal het bedrag van het honorarium dat u heeft betaald en/of nog verschuldigd bent voor de onder de Opdracht verrichte specifieke werkzaamheden waaruit de fouten voortvloeien. Indien de Opdracht een langere doorlooptijd heeft dan twaalf maanden is de totale aansprakelijkheid in het kader van de Opdracht beperkt tot maximaal driemaal het bedrag van het honorarium dat u aan ons heeft betaald en/of nog verschuldigd bent over de laatste twaalf maanden voor de onder de Opdracht verrichte specifieke werkzaamheden waaruit de fouten voortvloeien. Onze beperking van aansprakelijkheid geldt niet indien er aan onze zijde sprake is van opzet of bewuste roekeloosheid en/of indien dwingende (inter)nationale wet- of (beroeps)regelgeving een dergelijke beperking niet toestaat.

11.2 Wordt de Opdracht uitgevoerd ten behoeve van meerdere (rechts)personen, dan geldt de beperking van aansprakelijkheid ten aanzien van de Opdracht voor alle betrokken (rechts)personen gezamenlijk. Het is aan die groep van betrokken (rechts)personen zelf om in geval van aansprakelijkheid de maximaal uit te keren schadevergoeding onderling te verdelen.

11.3 U vrijwaart ons ter zake van alle aanspraken van derden die mochten ontstaan ten gevolge van een niet of onjuist nakomen van enige verplichting door u uit de Opdracht en/of deze Algemene Voorwaarden, tenzij u aantoonde dat de schade geen verband houdt met verwijtbaar handelen of nalaten dat u is toe te rekenen dan wel is veroorzaakt door onze opzet of bewuste roekeloosheid en/of tenzij dwingende (inter)nationale wet- of (beroeps)regelgeving een dergelijke bepaling niet toestaat. Deze vrijwaring is niet van toepassing op opdrachten tot de wettelijke accountantscontrole van de jaarrekening. Deze vrijwaring wordt mede bedongen ten behoeve van de door ons voor de uitvoering van de Opdracht ingeschakelde (bestuurders van) aandeelhouders, bestuurders of werknemers van ons en van derden, waaronder begrepen andere PwC firms, die een rechtstreeks beroep op deze vrijwaring kunnen doen.

11.4 U en/of uw groepsmaatschappijen zullen eventuele vorderings- en verhaalsrechten uitsluitend uitoefenen tegen ons en niet tegen onze (bestuurders van) aandeelhouders, bestuurders of werknemers.

11.5 Wij zijn niet aansprakelijk voor gevolg-, indirecte-, bedrijfs- of strafschade en/of winstderving.

11.6 Wij behouden ons het recht voor om bij (een deel van) de uitvoering van de Opdracht gebruik te maken van andere PwC firms. De uitvoering van de Opdracht geschiedt onder onze uitsluitende verantwoordelijkheid en u en/of uw groepsmaatschappijen zullen andere betrokken PwC firms, partners of medewerkers van andere betrokken PwC firms niet aanspreken (noch contractueel, noch buitencontractueel of anderszins) in verband met de uitvoering van de Opdracht. Het voorgaande geldt niet voor schade geleden als gevolg van opzet of bewuste roekeloosheid aan de zijde van andere PwC firms. De andere PwC firms, hun partners en medewerkers kunnen zich op het voorgaande beroepen alsof zij partij waren bij de Opdracht. Wij hebben recht op vergoeding van schade en kosten als gevolg van schending van deze bepaling.

11.7 Uw vorderingsrechten en andere bevoegdheden jegens ons, die uit welken hoofde dan ook voortvloeien uit de Opdracht, vervallen na het verstrijken van één jaar nadat de schade waarvoor wij aansprakelijk worden gehouden zich voor het eerst heeft gemanifesteerd en in elk geval na verloop van vijf jaar nadat de schadeveroorzakende gebeurtenis heeft plaatsgevonden.

12 CONTRACTOVERNEMING

Het is u niet toegestaan (enige verplichting uit) de Opdracht over te dragen aan derden, tenzij wij hier uitdrukkelijk schriftelijk mee akkoord gaan. Wij zijn gerechtigd aan deze toestemming, welke niet op onredelijke gronden zal worden onthouden, voorwaarden te verbinden. U verbindt zich in ieder geval om in dat geval alle terzake relevante (betalings)verplichtingen uit de Opdracht en deze Algemene Voorwaarden aan de derde op te leggen. U blijft te allen tijde naast deze derde hoofdelijk aansprakelijk voor de verplichtingen uit de Opdracht en de Algemene Voorwaarden.

13 INTERNETGEBRUIK

Partijen kunnen met elkaar communiceren via elektronische communicatiemiddelen. Partijen erkennen dat aan het gebruik van elektronische communicatiemiddelen risico's kleven zoals - maar niet beperkt tot - vervorming, vertraging, onderschepping, manipulatie en virussen. Partijen stellen hierbij vast jegens elkaar niet aansprakelijk te zullen zijn voor schade die eventueel voortvloeit bij één of ieder van hen ten gevolge van het gebruik van elektronische communicatiemiddelen. Dat geldt eveneens voor het gebruik dat wij van elektronische communicatiemiddelen - ongeacht de vorm daarvan - maken in onze contacten met derden waaronder begrepen de (Nederlandse) belastingdienst(en). Partijen zullen al hetgeen redelijkerwijs van ieder van hen verwacht mag worden doen of nalaten ter voorkoming van het optreden van voornoemde risico's.

14 AFSTAND VAN RECHTEN

Het niet direct afdwingen van enig recht of enige bevoegdheid zal onze rechten en bevoegdheden onder de Opdracht niet beïnvloeden of beperken. Afstand van recht van enige bepaling of voorwaarde in de Opdracht zal uitsluitend van kracht zijn indien deze uitdrukkelijk schriftelijk is gedaan.

15 CONVERSIE

Indien en voor zover op grond van de redelijkheid en billijkheid of het onredelijk bezwarend karakter daarvan, op enige bepaling van de Opdracht geen beroep kan worden gedaan, komt aan de desbetreffende bepaling wat betreft de inhoud en strekking in elk geval een zoveel mogelijk overeenkomstige betekenis toe, zodat daarop wel een beroep kan worden gedaan.

16 NAWERKING

De bepalingen van de Opdracht, waarvan het uitdrukkelijk of stilzwijgend de bedoeling is dat zij ook na beëindiging van de Opdracht van kracht blijven, zullen nadien van kracht blijven en partijen beiden blijven binden.

17 STRIJDIGE CLAUSULES/VOORRANG

Als deze Algemene Voorwaarden en de schriftelijke overeenkomst van de Opdracht onderling tegenstrijdige voorwaarden bevatten, prevaleren de in de schriftelijke overeenkomst van de Opdracht opgenomen voorwaarden. Uitsluitend in de schriftelijke overeenkomst van Opdracht kan worden afgeweken van deze Algemene Voorwaarden.

18 WERVINGSVERBOD

Geen der partijen mag tijdens de uitvoering van de Opdracht en binnen één jaar na beëindiging van de Opdracht medewerkers die vanuit de wederpartij betrokken zijn of betrokken zijn geweest bij de uitvoering van de Opdracht in dienst nemen of met deze medewerkers over indiensttreding onderhandelen anders dan in overleg met de wederpartij. De partij die ondanks dit wervingsverbod toch (een) medewerker(s) van de andere partij in dienst neemt is gehouden aan die andere partij tenminste de wervingskosten te voldoen die de andere partij zal moeten maken om (een) vervangende medewerker(s) aan te trekken.

19 TOEPASSELIJK RECHT EN FORUMKEUZE

19.1 Op alle Opdrachten en onderhandelingen tussen partijen is Nederlands recht van toepassing.

19.2 Alle geschillen die verband houden met Opdrachten tussen partijen zullen in eerste instantie door de bevoegde rechter te Amsterdam worden beslecht.

20 BEGRIPPEN

In deze Algemene Voorwaarden wordt verstaan onder:

20.1 U, u of opdrachtgever: de partij voor wie de Opdracht wordt verricht.

20.2 Wij, wij of ons: degene(n) van de hierna te noemen rechtspersonen, aan wie de Opdracht is verleend: PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. en/of PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. en/of PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. en/of PricewaterhouseCoopers Compliance Services B.V. en/of PricewaterhouseCoopers Pensions, Actuarial & Insurance Services B.V. en/of PricewaterhouseCoopers Certification B.V. en/of PwC Strategy& (Netherlands) B.V. en/of Executive Academy VOF.

20.3 Opdracht: de mondelinge of schriftelijke overeenkomst, waarbij wij ons jegens u verbinden werkzaamheden te verrichten.

20.4 PwC firms: zelfstandige member firms van het wereldwijde netwerk van PricewaterhouseCoopers International Limited, alsmede juridische entiteiten die zaken doen onder de naam 'PwC' en verbonden zijn aan zelfstandige member firms van het wereldwijde netwerk van PricewaterhouseCoopers International Limited.

*'PwC' is het merk waaronder de member firms van PricewaterhouseCoopers International Limited ('PwCIL') handelen en diensten verlenen. Samen vormen deze firms het wereldwijde PwC-netwerk. Elke firm in het netwerk is een afzonderlijke juridische entiteit en handelt voor eigen rekening en verantwoording en niet als vertegenwoordiger van PwCIL of enige andere member firm. PwCIL verricht zelf geen diensten voor cliënten. PwCIL is niet verantwoordelijk of aansprakelijk voor het handelen of nalaten van welke van haar member firms dan ook, kan geen zeggenschap uitoefenen over hun professioneel oordeel en kan hen op geen enkele manier binden. 'PwC' en 'PricewaterhouseCoopers' zijn tevens (onderdeel van) de handelsna(a)men van onder meer de volgende vennootschappen: PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (KvK 34180285), PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. (KvK 34180284), PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (KvK 34180287), PricewaterhouseCoopers Compliance Services B.V. (KvK 51414406), PricewaterhouseCoopers Pensions, Actuarial & Insurance Services B.V. (KvK 54226368), PricewaterhouseCoopers Certification B.V. (KvK 30136598), PricewaterhouseCoopers IT Services (NL) B.V. (KvK 61616745), PwC Strategy& (Netherlands) B.V. (KvK 33192455) en PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289). Op www.pwc.nl treft u meer informatie over deze vennootschappen en treft u de algemene (inkoop)voorwaarden die ook zijn gedeponeerd bij de kamer van Koophandel te Amsterdam.

**Onder beroepsregelgeving wordt verstaan de gedrags- en beroepsregelgeving van onder meer NBA, NOB, Norea en het ROA, indien en voor zover die van toepassing is op de bij de uitvoering van de Opdracht betrokken personen.